

Käräjäoikeuden menettely syyteoikeudeltaan vanhentuneissa rikosasioissa

ASIOIDEN VIREILLETULO

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 3 §:n 3 momentin mukaisessa rangaistustuomioiden tarkastuksessa havaittiin, että Helsingin käräjäoikeus oli 16.6.2022 asiassa dnro R 21/7087 antamassaan tuomiossa 22/125941 lukenut vastaajan syyksi huumausaineen käyttörikoksen, jonka tekopäivä oli 4.3.2020. Asiakirjojen perusteella syytekohtaa koskeva haaste oli annettu vastaajalle tiedoksi vasta syyteoikeuden vanhennuttua 8.4.2022. Asia kirjattiin oikeuskanslerinvirastossa vireille diaarinumerolla OKV/403/30/2023.

Lisäksi tarkastuksessa havaittiin, että Helsingin käräjäoikeus oli 28.6.2022 asiassa dnro R 19/3297 antamassaan tuomiossa 22/127336 lukenut vastaajan syyksi toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapidon, jonka tekopäivä on ollut 17.2.2020. Asiakirjojen perusteella syytekohtaa koskeva haaste oli annettu vastaajalle tiedoksi vasta syyteoikeuden vanhennuttua 5.3.2022. Asia kirjattiin oikeuskanslerinvirastossa vireille diaarinumerolla OKV/645/30/2023.

Molemmissa asioissa käräjäoikeuden puheenjohtajana oli toiminut sama Helsingin käräjäoikeuden kärjätuomari.

SELVITYS

Asiassa OKV/403/30/2023 Helsingin käräjäoikeuden käräjätuomari antoi menettelystään selvityksen ja käräjäoikeuden laamanni lausunnon.

Asiassa OKV/645/30/2023 Helsingin käräjäoikeus ei toimittanut apulaisoikeuskanslerin sijaisen pyytämää selvitystä ja lausuntoa määräaikaan 29.9.2023 mennessä. Oikeuskanslerinviraston asian esittelijä tiedusteli käräjäoikeudelta asiaa 24.10.2023. Käräjätuomarin selvitys ja laamannin lausunto toimitettiin oikeuskanslerinvirastoon uudessa määräajassa 6.11.2023.

Asiaa R 21/7087 koskeneessa selvitys- ja lausuntopyynnössään apulaisoikeuskanslerin sijainen oli kiinnittänyt huomiota siihen, että käräjäoikeus oli asettanut haasteen tiedoksiannon määröpäivän vasta syyteoikeuden vanhentumisen jälkeiseen ajankohtaan. Käräjätuomari totesi selvityksessään tiedoksiannon määröpäivän asettaneen silloinen kärjäsihteeri. Käräjäoikeuden laamanni totesi lausunnossaan tiedoksiannon määröpäivän olevan mekaaninen toimenpide, jonka antamiseen sihteereille on annettu yleisohjeet.

Pyysin käräjäoikeuden laamannilta vielä tältä osin lisälausunnon, kun laamannin lausunnosta ja käräjätuomarin selvityksestä välittyi käsitys, että käräjätuomari ei olisi haastetta antaessaan velvollinen kiinnittämään huomiota syyteoikeuden vanhentumiseen. Lisäksi pyysin käräjäoikeuden laamannia antamaan lausunnon sen johdosta, että käräjäoikeus ei ollut määräajassa vastannut apulaisoikeuskanslerin sijaisen lähettämään selvitys- ja lausuntopyyntöön.

Käräjäoikeuden laamanni antoi 31.1.2024 päivätyn lisälausunnon, jonka ohessa hän toimitti muun ohella käräjätuomarin lisäselvityksen.

MERKINTÄ

Korkein oikeus purki 25.4.2024 (H2023/133) hakemuksestani oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 8 §:n 4 kohdan nojalla Helsingin käräjäoikeuden tuomion 16.6.2022 nro 22/125941 siltä osin kuin vastaajan syyksi oli tuomiolauselman kohdassa 2 luettu huumausaineen käyttörikos. Korkein oikeus totesi, että erikseen syyksi luettuna huumausaineen käyttörikos olisi vakiintuneen oikeuskäytännön perusteella ollut lievällä sakkorangaistuksella rangaistava rikos.

Käräjäoikeuden puheenjohtaja oli apulaisoikeuskanslerille antamassaan lausunnossa todennut, että huumausaineen käyttörikoksen vaikutus yhteiseen rangaistukseen oli ollut korkeintaan yksi vankeuspäivä. Korkein oikeus katsoi päätöksessään, että asiaa ei ole tuomion osittaisesta purkamisesta huolimatta tarpeen saattaa rangaistuksen määräämisen osalta uudelleen käsiteltäväksi käräjäoikeudessa taikka oikaista tuomiota muilta osin korkeimmassa oikeudessa.

Korkein oikeus purki 19.3.2025 (H2023/135) hakemuksestani oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 8 §:n 4 kohdan nojalla Helsingin käräjäoikeuden tuomion 28.6.2022 nro 22/127336 siltä osin kuin vastaajan syyksi oli tuomiolauselman kohdassa 4 luettu syyksi toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapito.

Korkein oikeus katsoi, ettei virheellisesti syyksiluettulla rikoksella ole ollut vaikutusta vastaajalle tuomittuun yhteiseen rangaistukseen. Korkein oikeus katsoi päätöksessään, että asiaa ei ole tuomion osittaisesta purkamisesta huolimatta tarpeen saattaa rangaistuksen määräämisen osalta uudelleen käsiteltäväksi käräjäoikeudessa taikka oikaista tuomiota muilta osin korkeimmassa oikeudessa.

RATKAISU

1 Arviointi

1.1 Käräjätuomarin menettely

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 8 §:n 1 momentissa on säädetty, että jollei rikosasiaa mainitun luvun 6 §:ssä säädetyllä tavalla heti jätetä tutkimatta, on tuomioistuimen viipymättä annettava haaste. Haasteen antaa tuomioistuimen puheenjohtaja tai käräjänotaari.

Rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin 4 kohdan mukaan syyteoikeus vanhentuu, jollei syytettä ole nostettu kahdessa vuodessa, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on enintään vuosi vankeutta, sakkoa tai rikesakko. Rikoslain 41 luvun 6 §:n mukaan toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapidosta tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Rikoslain 50 luvun 2 a §:n mukaan huumausaineen käyttörikoksesta tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Rikoslain 8 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan syyte katsotaan vanhentumisajan kulumisen katkaisevalla tavalla nostetuksi, kun syytettävälle on laillisesti annettu haaste tiedoksi tai häntä vastaan on hänen henkilökohtaisesti oikeudenkäynnissä läsnä ollessaan tehty rangaistusvaatimus.

Tuomioistuinlain 9 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan tuomarin on virkatoimissaan oltava tunnollinen ja huolellinen.

Käräjätuomari on selvityksissään myöntänyt huolimattomuuttaan tuominneensa vastaajat rangaistuksiin rikoksista, joiden syyteoikeus oli vanhentunut. Selvityksissään käräjätuomari on muun ohella tuonut esille ruuhkautuneessa tilanteessa yhden jutun käsittelylle ja tuomion kirjoittamiselle varatun ajan olevan hyvin rajallinen. Äärimmäisen vastuulliset tehtävät vaativat vastuussa olevilta käräjätuomareilta ja käräjäsihteereiltä suurta huolellisuutta. Jutuista yksin

vastuussa olevilla käräjätuomareille jatkuva kiire voi aiheuttaa sellaista kuormitusta ja uupumusta, että se voi johtaa tarkkaavaisuuden herpaantumiseen.

Helsingin kärjäoikeuden laamanni on lausunnoissaan todennut käräjätuomarin olevan kokenut, ammattitaitoinen ja vastuuntuntoinen käräjätuomari, mutta kärjäoikeuden ruuhkautuneessa ja vaikeassa työtilanteessa hänenkin kaltaiselle tuomarille tapahtuu valitettavasti virheitä. Lisälausunnossaan kärjäoikeuden laamanni muun ohella selostanut Helsingin kärjäoikeuden työtilannetta vuosina 2020-2023.

Rikosasian käsiteltäväkseen saavan käräjätuomarin virkavelvollisuuksiin kuuluu pyrkiä huolehtimaan siitä, että asiassa haaste annetaan niin hyvissä ajoin, että se on mahdollista antaa tiedoksi vastaajalle ennen syytettä koskevan rikoksen syyteoikeuden vanhentumista. Vaikka käräjätuomari oli asiassa R 21/7087 antanut haasteen ennen syyteoikeuden vanhentumista, hän ei ollut haastetta antaessaan kiinnittänyt kärjäsihteerin huomiota rikosten syyteoikeuden vanhentumiseen. Tämän seurauksena haasteen tiedoksiannon määräpäivä oli asetettu vasta kahden syytekohtan syyteoikeuden vanhentumisen jälkeiseen ajankohtaan.

Kuten Helsingin kärjäoikeuden laamanni on lisälausunnossaan todennut, syyteoikeuden vanhentumisen arviointi on lainkäyttöä ja siten käräjätuomarin tehtävä. Laamanni on lausunnossaan todennut, että kärjäsihteerin työtehtäviin ei kuulu vanhentumislainsäädännön tulkitseminen, vaan kärjäsihteerin tehtävänä on noudattaa tuomarin antamia ohjeita muun ohella haasteiden laatimisessa ja tiedoksiantopäivien asettamisessa kyseisessä asiassa. Käräjätuomarin laiminlyönti kiinnittää huomiota haasteen tiedoksiannon määräpäivään on saattanut osaltaan myötävaikuttaa siihen, että haaste asiassa R 21/7087 annettiin tiedoksi vastaajalle vasta yhden syyteoikeuden jo vanhennuttua.

Käräjätuomari oli tämän jälkeen käsitellyt jo vanhentunutta syytekohtaa kärjäoikeuden pääkäsittelyssä ja tuominnut vastaajan 16.6.2022 vanhentuneesta rikoksesta, josta rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin 4 kohdan perusteella ei olisi saanut rangaistusta määrätä. Myös asiassa R 13/3297 käräjätuomari oli käsitellyt jo vanhentunutta syytekohtaa kärjäoikeuden pääkäsittelyssä ja tuominnut vastaajan 28.6.2022 antamallaan kansliatuomiolla vanhentuneesta rikoksesta rangaistukseen.

Rangaistuksen tuomitseminen rikoksesta, josta rangaistusta ei lain mukaan voi enää seurata, on omiaan heikentämään luottamusta lainkäyttötoiminnan asianmukaisuuteen ja vaarantaa merkittävästi vastaajan oikeusturvaa. Käräjätuomarin huolimattomuudesta tekemät virheet ovat hänen selvityksistään ja laamannin lausunnoissa esittämistä näkökohdista huolimatta lähtökohtaisesti luonteeltaan vakavat. Virheet sijoittuvat lisäksi tuomarin tehtävien ydinalueelle eli lainkäyttöraatkaisun tekemiseen.

Kyseessä olevan kaltaiset virheet voisivat tulla arvioitavaksi rikoslain 40 luvun 10 §:ssä tarkoitettuna tuottamuksellisena virkarikoksena. Tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistö edellyttää, että teko ei ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen ottaen huomioon sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat.

Molemmissa asioissa syyteoikeus oli vanhentunut jo ennen pääkäsittelyä eikä asiaan ole liittynyt oikeudellista epäselvyyttä. Kyse ei ole ollut muuttuneesta tai yllättävästä lain soveltamistilanteesta. Käräjätuomari ei havainnut syyteoikeuksien vanhentumisia johtaessaan prosessia pääkäsittelyissä eikä tämän jälkeen antaessaan tuomioita. Molemmissa prosesseissa oli useita vaiheita, joissa käräjätuomarin olisi tullut kiinnittää huomiota siihen, ettei syyteoikeudeltaan vanhentunutta rikosta voida käsitellä, saati siitä tuomita. Virheidensä havaitsemisen jälkeenkään käräjätuomari ei ryhtynyt toimenpiteisiin niiden korjaamiseksi. Lopulta virheet korjaantuivat haettuani korkeimmalta oikeudelta tuomioiden purkua.

Toisaalta menettelyn vähäisyyttä rikosoikeudellisesti arvioituna puoltaa se, että käräjätuomarin virheellisistä menettelyistä ei ole aiheutunut vastaajille haitallisia täytäntöönpanoseuraamuksia. Virheellisesti tuomituilla syytekohtilla ei ollut vaikutusta vastaajille tuomittuihin rangaistuksiin, mikä ilmenee korkeimman oikeuden asiassa myöhemmin antamista päätöksistä. Pääkäsittelyjen järjestäminen on ollut tarpeellista, sillä vastaajia oli syytetty ja heidät tuomittu myös rikoksista, joiden syyteoikeus ei ollut vanhentunut. Vanhentuneisiin syytekohtiin ei liittynyt henkilötodisteluja eikä asianomistajia.

Kun käräjätuomarin menettely lähtökohtaisesta vakavuudestaan huolimatta edellä esitettyyn nähden olisi rikosoikeudellisesti arvioituna tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistössä tarkoitettu tavoin vähäinen, ei hänen ole ollut syytä epäillä syyllistyneen asiassa rikokseen. Näin ollen hänen menettelyään on tutkittu vain laillisuusvalvonnallisesti toimituttamatta asiassa esitutkintaa.

Käräjätuomari on selvityksissään todennut ottaneensa virheistään opikseen ja tulevansa jatkossa kiinnittämään erittäin suurta huomiota siihen, ettei vanhentuneita tai vanhentumassa olevia syytekohtia haasteta ilman asianmukaisia merkintöjä eikä niistä tuomita.

1.2 Valtioneuvoston oikeuskanslerin tiedoksisaantioikeuden toteutuminen

Perustuslain 111 §:n 1 momentin mukaan oikeuskanslerilla on oikeus saada viranomaisilta ja muilta julkista tehtävää hoitavilta laillisuusvalvontaansa varten tarvitsemansa tiedot.

Perustuslain 69 §:n 2 momentin mukaan apulaisoikeuskanslerista ja tämän sijaisesta on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeuskanslerista säädetään.

Ylimmille laillisuusvalvojille perustuslaissa säädetty tiedonsaantioikeus merkitsee viranomais-
ten ja virkamiesten näkökulmasta velvollisuutta toimittaa laillisuusvalvojan pyytämät tiedot ja
selvitykset asetetussa määräajassa. Valvottavan esittämästä perustellusta pyynnöstä on mah-
dollista tapauskohtaisen harkinnan perusteella pidentää sille osoitetussa selvitys- ja lausunto-
pyynnössä asetettua määräaika.

Helsingin kärjäoikeus laiminlöi antaa apulaisoikeuskanslerin sijaisen siltä 22.6.2023 pyytämän
selvityksen ja lausunnon määräajassa eikä kärjäoikeudesta myöskään tullut pyyntöä määrä-
ajan pidentämiseksi. Kärjäoikeus reagoi asiaan ensimmäisen kerran vasta, kun asian esittelijä
tiedusteli kärjäoikeudesta asiaa.

Kärjäoikeuden laamanni on lausunnossaan todennut selvitys- ja lausuntopyyntöön vastaa-
matta jäämisen johtuneen inhimillisestä virheestä. Laamannin mukaan asiaa on käyty sittemmin
osastolla läpi ja toimintatapoja on muutettu. Asian esittelijän yhteydenoton jälkeen kärjäoikeus
toimitti selvityksen ja lausunnon oikeuskanslerinvirastoon asetetussa uudessa määräajassa.

2 Johtopäätökset ja toimenpiteet

Helsingin kärjäoikeuden kärjätuomari on menetellyt asioissa R 21/7087 ja R 19/3297 lainvas-
taisesti tuomitessaan kärjätuomarina vastaajat rangaistuksiin syyteoikeudeltaan vanhentu-
neista teoista.

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 6 §:n 1 momentin mukaan, jos virkamies, julkis-
yhteisön työntekijä tai muu henkilö julkista tehtävää hoitaessaan on menetellyt lainvastaisesti
tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, oikeuskansleri voi antaa asianomaiselle huomautuksen
vastaisen varalle, mikäli hän ei harkitse olevan tarvetta syytteen nostamiseen.

Annan mainitun lainkohdan nojalla kärjätuomarille huomautuksen.

Kiinnitän Helsingin kärjäoikeuden huomiota huolellisuuteen ylimmälle laillisuusvalvojalle mää-
räajassa toimitettavien tietojen ja selvitysten toimittamisessa.

Lähetän päätökseni tiedoksi Helsingin hovioikeudelle.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Esittelijäneuvos

Juho Lehtimäki